

Στο μέτωπο

"Το κρύο ήταν φοβερό, αφάνταστο"

Καθόμασταν εκεί, δίπλα στ' απομεινάρια της παγωμένης χτεσινής φωτιάς και περιμέναμε ν' ακούσουμε το σάλπισμα. [...] Το κρύο ήταν φοβερό, αφάνταστο. Από το κρύο αυτές τις ώρες σου πονούσε κυριολεκτικά η ψυχή και σου 'ρχόταν, σα μωρό, να μπήξεις τα κλάματα, έτσι χωρίς να ξέρεις κι εσύ τι ζητάς και τι θα βγάλεις μ' αυτό. Απ' το περιορισμένο του χώρου δεν μπορούσες να κάνεις δυο βήματα και καθόσουν εκεί ακίνητος, ξυλιασμένος, έτσι σα να 'χει παγώσει κι αυτό το ίδιο το μυαλό σου, χτυπώντας μόνο από καιρό σε καιρό το 'να σου χέρι με τ' άλλο, έτσι σαν στο στίχο της απελπισίας του Σολωμού. Αν πεις πια για τα πόδια σου εκείνα δεν ήξερες αν τ'α 'χεις πια.

(Γ. Μπεράτης, *Το πλατύ ποτάμι*, Αθήνα, Ερμής, 1992, σ. 145)

"Το χέρι έσπασε σαν γυάλινο"

Μια βραδιά ένας φαντάρος, γιος στρατηγού, πέθανε από το κρύο. Ήταν φρουρός, αποναρκώθηκε στην παγωνιά κι όταν πήγαν ν' αλλάξουν βάρδια τον βρήκαν πετρωμένο. Τον έπιασαν από το χέρι να τον ανασηκώσουν, μα το χέρι του έκανε κρακ και ξεκόλλησε σα γυάλινο. Ο ταγματάρχης φοβήθηκε μήπως ξεψυχήσουν κι άλλα παιδιά τις νύχτες κι αποφάσισε ν' αραιώσει τις φρουρές, να κρατήσει τις προφυλακές μόνο με οπλοπολυβόλα, ώστε να μην εκθέτονται πολλοί στρατιώτες στη χιονοθύελλα... Κάποιο ξημέρωμα ο ταγματάρχης άκουσε τα οπλοπολυβόλλα να βάλλουν και πετάχτηκε να δει τι τρέχει. Δε γινόταν ιταλική επίθεση, όπως νόμισε, παρά ένας φαντάρος είχε πάλι παγώσει κι έριχναν οι σύντροφοί του με τα πολυβόλα για να ζεσταθούν οι κάνες και να μπορέσουν μ' αυτές να θερμάνουν το κοκκαλωμένο σώμα του.

(Χρήστος Ζαλόκωστας, ΠΙΝΔΟΣ, στο: Χατζηπατέρα-Φαφαλιού, *Μαρτυρίες 1940-1941*, Αθήνα, Κέδρος, 1982, σ. 216)

Η πορεία προς το μέτωπο

Νύχτα πάνω στη νύχτα βαδίζαμε ασταμάτητα, ένας πίσω απ' τον άλλο, ίδια τυφλοί. Με κόπο ξεκολλώντας το ποδάρι από τη λάσπη, όπου φορές, εκατοβούλιαζε ίσαμε το γόνατο. Επειδή το πιο συχνά ψιχάλιζε στους δρόμους έξω, καθώς μες στην ψυχή μας. Και τις λίγες φορές όπου κάναμε στάση να ξεκουραστούμε, μήτε που αλλάζαμε κουβέντα, μονάχα σοβαροί και αμίλητοι, φέγγοντας μ' ένα μικρό δαδί, μία-μία εμοιραζόμασταν τη σταφίδα. Ή φορές πάλι, αν ήταν βολετό, λύναμε βιαστικά τα ρούχα και

ξυνόμασταν με λύσσα ώρες πολλές, όσο να τρέξουν τα αίματα. Τι μας είχε ανέβει η ψείρα ως το λαιμό, κι ήταν αυτό πιο κι απ' την κούραση ανυπόφερτο. Τέλος, κάποτε ακουγότανε στα σκοτεινά η σφυρίχτρα, σημάδι ότι κινούσαμε, και πάλι σαν τα ζα τραβούσαμε μπροστά να κερδίσουμε δρόμο, πριχού ξημερώσει και μας βάλουνε στόχο τ' αεροπλάνα. Επειδή ο Θεός δεν κάτεχε από στόχους ή τέτοια, κι όπως τόχει συνήθειό του, στην ίδια πάντοτε ώρα ξημέρωνε το φως. Τότες, χωμένοι μες στις ρεματιές, γέρναμε το κεφάλι από το μέρος το βαρύ, όπου δε βγαίνουνε όνειρα. Και τα πουλιά μάς θύμωναν, που δε δίναμε τάχα σημασία στα λόγια τους -ίσως και που ασκημίζαμε χωρίς αιτία την πλάση.

(Οδυσσέας Ελύτης, ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, στο: Χατζηπατέρα-Φαφαλιού, *Μαρτυρίες 1940-1941*, Αθήνα, Κέδρος, 1982, σ. 168)